

PEIX I CARN: DOS PRODUCTES SOTA LA TUTELA DEL MUNICIPI. MONTBLANC AL SEGLE XVIII

Josep M. T. GRAU I PUJOL
Roser PUIG I TÀRRECH

El paper del municipi en el comerç local era molt més important que no pas ara. A l'Antic Règim, l'Ajuntament o Comú jugava una acció intervencionista: sovint posseïa el dret exclusiu de venda a la menuda d'alguns productes (generalment alimentaris); d'instal·lació de serveis diversos, com hostals, molins, etc.; i cobrava sobre el comerç. La gestió d'aquestes privatives es realitzava per arrendament, és a dir, donada en pública subhasta; si bé es podia fer també per administració pròpia. Els diners resultants solien constituir els únics ingressos de la hisenda municipal¹.

En aquest article presentem tres exemples concrets d'arrendaments públics: la venda de la pesca salada, l'oli i la carn, al Montblanc del set-cents.

No ens limitarem a comentar estrictament les condicions contractuals, sinó que intentarem conèixer els canals de subministrament dels productes,

1.- Alguns estudis sobre aquesta temàtica són: J.DANTI-C.BARBANY: *La Hisenda municipal a Catalunya al darrer terç del segle XVIII: la ciutat de Granollers de 1774 a 1793*, a "Pedralbes" (Barcelona), 8/II(1988) pp 65-74; M.J.VILALTA: *Hisenda municipal i arrendaments públics al Balaguer del segle XVIII*, a *Ibid*: pp 75-86; J.ANDREU: *Economia i Societat a Reus durant l'Antic Règim*, Reus 1986; A.JORDA: *Poder i comerç a la ciutat de Tarragona (s.XVIII)*, Tarragona 1988; P.MOLAS: *Els arrendaments públics a la Barcelona del set-cents*, a "Cuadernos de Historia Económica de Cataluña", VI(1971) pp 69-111; J.M.T.GRAU-G.SERRA: *Els arrendaments públics a La Selva del Camp(1766-87)*, a "Penell" (Reus), 3(1989) pp 101-123; J.M.T.GRAU-R.PUIG: *Els monopolis del comú d'Alcover a finals del set-cents*, a "Butlletí" (Alcover), 42(1988) pp 7-17.

les relacions entre els diferents concessionaris i els plets que comportaven els monopolis, el consum dels veïns, etc.².

L'ARRENDAMENT DE LA VENDA DE LA PESCA SALADA

Objecte de venda

En el contracte que prenem com a referència de 1786, les mercaderies que els arrendataris podien vendre, eren: *bacallà, congre, toïna, sorra, arengadas, formatge, alls sechs, escombras, sabó, candelas de seu y als dias de abstinencia bacallà remullat*. També es parla de cansalada, però limitada al període que va des de la Quaresma a Sant Miquel de setembre (dia 29).

Setanta-tres anys enrere es repeteixen la majoria d'objectes, a excepció de les escombres, candeles de seu i cansalada; i per contra hi tenen a més a més arròs, pòlvora, perdigons, bales, claus i dinades de cotó, amb la possibilitat de tenir altres efectes³. L'any 1723 la situació s'apropa més a la dècada dels vuitanta, afegint-hi avellanes torrades i sense torrar, pebre, i els productes que mancaven (escombres, candeles de seu i cansalada)⁴. El 1739 encara es poden obtenir més productes: fesols, fideus i ametlles⁵.

La comparació amb altres indrets de la comarca se'ns fa obligada, però degut a la menor entitat de la població trobem que s'arrenda el servei, no de forma única, sinó que s'uneix a d'altres. Així a Vilaverd a començaments de segle XVIII la tenda de pesca salada anava associada a la de l'oli i de l'aiguardent⁶; a finals de segle XVII a Vimbodí hi anava amb la taverna, venent també tabac i neu⁷. El cas de Figuerola del Camp encara és més complicat, d'una vegada es subhastava la tenda, la fleca, la taverna i l'hostal⁸.

En relació a les localitats d'un menor número d'habitants amb un predomini del sector agrari, Montblanc es diferencia per l'existència de persones dedicades en exclusiva a la venda de productes de consum: ens

2.- A nivell de la comarca podeu consultar els articles de M.BONET: *Un intent d'aproximació als comptes municipals de l'Espluga (1680-1685)*, a "Arrels" (Espluga de Francolí), 5(1989) pp 85-156; J.M.T.GRAU-R.PUIG: *Aspectes socio-econòmics de Conesa en l'època moderna (s.XVIII)*, a "Conesa", Rafael Dalmau 1989, pp.189-236.

3.- Arxiu Parroquial de Montblanc (APM) n.19, ff.29v-32.

4.- APM n.20, ff.110-112.

5.- APM n.23, ff.471-475.

6.- F.CORTIELLA: *Història de Vilaverd*, Ajuntament de Vilaverd, 1982, p.101.

7.- A.BERGADA: *Vimbodí. Estudi històric, sociològic i religiós*, Parròquia de Vimbodí, 1978, p.126.

8.- APM n.59[1798], ff.1-2v.

referim als adroguers, anomenats també confiters. Es faran càrrec de determinats productes que en altres llocs havia d'assegurar el municipi a través dels arrendaments públics. Per posar un exemple concret, sabem pels comptes de la Pasquala que l'arròs, a la segona meitat del XVIII, el subministraven els adroguers.

El sabó, almenys des de 1789, passarà a formar part de l'arrendament de l'oli (vegeu l'apartat corresponent).

Condicions de venda

L'Ajuntament de Montblanc arrendava en pública subhasta la facultat de vendre aquests productes, els quals no podia vendre ningú més a la vila a la menuda, a excepció dels dies de mercat i fira. S'obligava a tenir bon proveïment a la seva botiga, tant en qualitat («tot bo y rebedor») com en quantitat. En cas de no complir aquests dos requisits i donar productes defectuosos o bé no poder-ne servir, a més a més d'una pena de 5 o 20 sous per cada cosa «executadora y multiplicadura de hora en hora», restava durant aquells temps sense efecte l'aplicació del monopoli. En la concessió de Montblanc del 1713 en els dies de lliure venda, tant els forasters com els veïns, només podien vendre pesca salada a la Plaça Major, amb pena de 3 lliures⁹. A Reus, el 1772, la llicència de vendre en els dies de mercat la donava l'ajuntament, i així es permetia que qualsevol «mariner o altra persona» vengués al detall diferents classes de pesca salada que no tingués l'arrendatari oficial¹⁰.

Autorització de venda en dia de mercat que es repetia en moltes poblacions, com a Blancafort cada dimarts¹¹, o a Vimodí, on «los forasters pugan vendre un dia la semana de qualsevol mercaderia»¹², aquest dia era el dimecres.

A Montblanc la venda a l'engròs s'establia en pes quan es superava una rova, en unitats, el número cinc-cents (pel cas específic de les arengades); i en capacitat menys de tres cortans.

Les mesures emprades eren **lliures**, **mitges lliures** y *més per menor segons demanarà la mercaderia, com y a dinades*. La supervisió la feien els regidors i la junta de propis i arbitris, tot i que en el 1723 encara es mencionen els mostassafs¹³. A l'actual capital del Baix Camp, l'any 1772 s'especifica

9.- APM n.19, ff.29v-32.

10.- J.ANDREU: *Economia i Societat a Reus durant l'Antic Règim*, Reus 1986, p.194.

11.- Any 1798. J.RECASENS: *Blancafort. Aproximació geogràfico-històrica*, Ajuntament de Blancafort, 1986, p.154.

12.- Anys 1777 i 1796. A.BERGADA: op.cit., p.128.

13.- APM n.20, ff.110-112.

que el bacallà remullat, la sorra, la tonyina, l'espíneta i tota espècie de salmorra, es pesi en balances foradades¹⁴.

El preu establert era el que l'arrendatari donava a la plaça els dies de mercat, regulant d'aquesta manera la tendència general. El bacallà remullat l'havia de donar 8 diners menys per lliura que el sec, marge invariable des del 1784 al 1793, mentre que abans només eren 4 diners per lliura. La causa és clara, aminorar el pes de l'aigua.

A altres llocs de la Conca, l'estimació del preu era presa en relació a les tendes de Montblanc, incrementant en alguns diners pel benefici i el transport. Així a Vimbodí el 1777 no podia vendre en cap cas a més de 2 diners/lliura sobre el preu de Montblanc¹⁵.

En alguns indrets propers, com per exemple Figuerola del Camp, també era el mu nicipi el que imposava el guany per cada objecte. L'any 1798 de cada lliura de bacallà i tonyina, l'arrendatari percebia 2 diners de més, igual xifra que per cada dotzena d'arangades¹⁶.

L'horari a Montblanc no es determina; però coneixem el de Vimbodí, on la tenda no podia tancar abans de les 10 de la nit (hora solar local)¹⁷.

Consum

Tenim poques notícies sobre l'abast del peix fresc, el qual necessita un consum immediat. Els avantatges del peix salat o sec són la seva durada i un menor preu en relació a la carn.

Josep M. Recasens Comes el qualifica de menjar de pobre¹⁸. En una relació de despeses de menjar d'un capellà del segle XVIII de Montblanc, observem que no entrava en la seva dieta¹⁹.

Al Prat de Llobregat, durant la Guerra del francès, prop d'un miler de persones consumia dos quintars de bacallà i 8000 arangades, realitzant les corresponents operacions ens adonem que per cada setmana i persona es consumien 100 grams de badejo i 6 arangades -gairebé una per dia-²⁰.

Pere Anguera, quan es refereix al comerç de la pesca salada parla que bàsicament la major demanda a Reus és de sardines salades -arangades-, tant

14.- J.ANDREU: op.cit., p.195.

15.- A.BERGADA: op.cit., p.127. A Conesa, per exemple, es prenía com a referència el preu del mercat de Santa Coloma de Queralt.

16.- APM n.59, ff.1-2v.

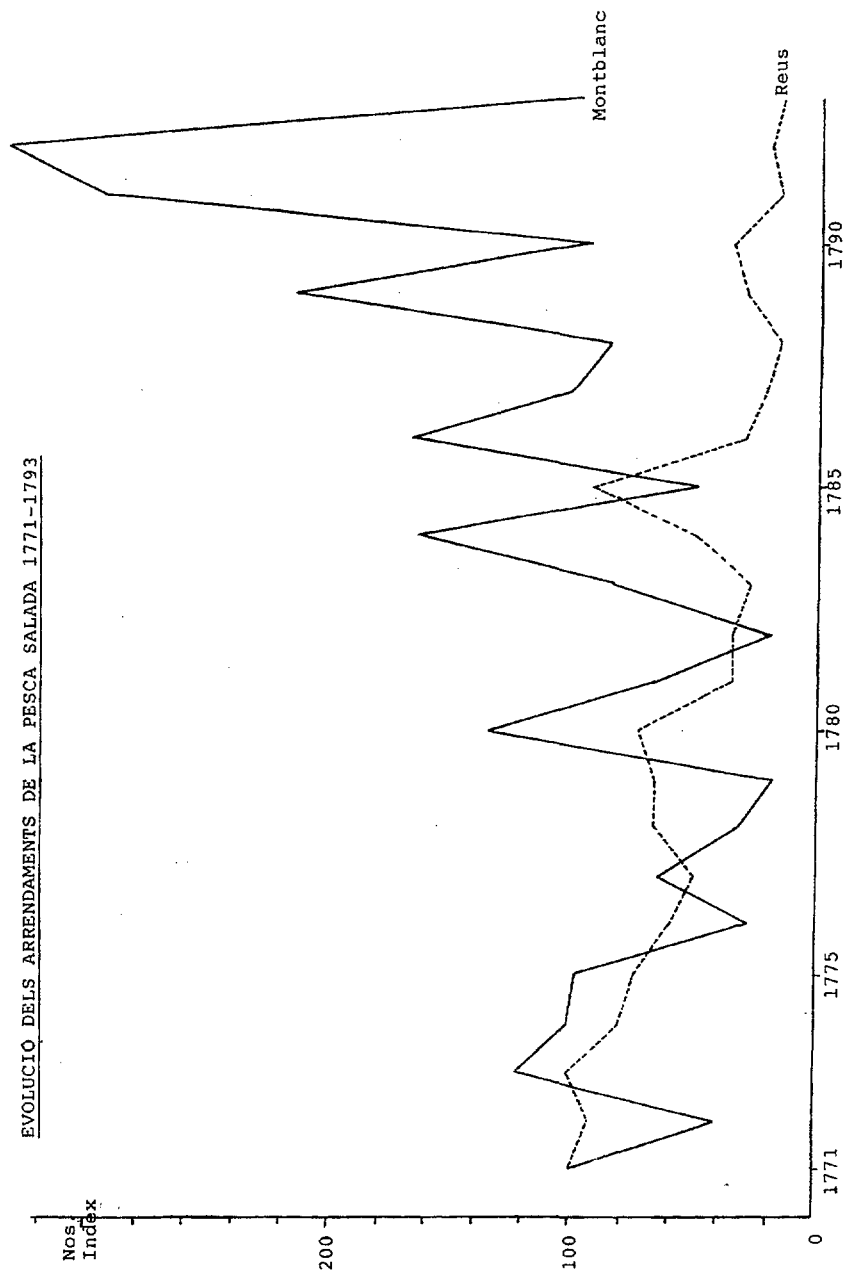
17.- Any 1777. A.BERGADA: op.cit., p.128.

18.- *El Corregimiento de Tarragona en el último cuarto del siglo XVIII. Aspectos económico y político-social*, Tarragona 1963, p.104.

19.- *Lo que necesita un eclesiástico para mantenerse con alguna decencia extrahido de los seculares*. APM Carpeta Instàncies i Súpliques.

20.- J.CODINA: *El delta del Llobregat i Barcelona. Gèneres i formes de vida dels segles XVI al XIX*, Ariel, Barcelona 1971, p.229.

EVOLUCIÓ DELS ARRENDAMENTS DE LA PESCA SALADA 1771-1793

per l'abundància de referències, com pel volum de la transacció i l'interès mostrat. Supera per molt el bacallà, la tonyina i el congre²¹.

Encara entra en joc un altre factor, les pràctiques religioses.

Segons els estatuts de l'Arxidiòcesi de Tarragona del 1704²², calia fer abstinència -no menjar carn- tots els divendres i dissabtes de l'any, i dejuni - només un àpat al dia que no inclogués cap aliment d'origen animal- tota la Qua resma, les vigílies i les tèmpores (setembre i maig, abans de les collites), a excepció dels qui tenien la butlla de la Creuada que els eximia de tal compliment.

L'obligació de l'abstinència comença ja als set anys, i la del dejuni no és fins els vint-i-un, acabant els seixanta. Per al nostre cas caldria establir fins a quin punt podia influir aquest manament en el consum dels aliments «prohibits» o dels «afavorits». Ja hem citat com en la taba queda expressada l'obligació de tenir bacallà remullat els dies d'abstinència i dejuni. Paral·lelament en el text del precepte queda especificat que els hostalers no serviran carn durant aquests dies, «encara en cas que estos los demanen».

Però podien existir excepcions en el compliment: en cas de malaltia, accidents, pesta o contagi, fam, o per manament del bisbe per alguna situació determinada.

Una part important del col·lectiu humà estava lliure de l'obligació del dejuni: els pobres «quant no poden trobar lo menjar, sinó a diferents temps y horas, que se'ls dóna de caritat» (però si que han d'observar l'abstinència); els qui treballen en feines que demanen un desgast físic, totes les del camp i els oficis mecànics, que no inclou «pintor, sastre, sabater, barber». No cal dir que no calia que les dones embarassades i malalts, o els qui els cuiden, si *dejunant se debilitan notablement las forsas* tampoc ho complissin.

En canvi, queda expressat que pequen els senyors que en dies de dejuni *fan treballar los criats de calitat* i els *oficials rics, que no estan lliures de dejunar*. Aquestes referències ens fan pensar en l'obligació de comprar la butlla, si volen menjar normalment.

El text acaba amb una expressió de bona voluntat per als qui no es recorden del dia que és, la qual cosa no és pecat.

En resum, una part important numèricament de la població es podia acollir a alguna exempció, sobretot del dejuni. Creiem que l'abstinència de carn seria més seguida, sobretot els divendres de Quaresma -únics dies per als quals no existeixen butlles- i en general tots els divendres de l'any. El consum de carn disminueix durant aquest temps de penitència.

Al parlar de consum encara queda un aspecte important: la forma de pagament dels qui acudeixen a la tenda, així com la seva naturalesa.

21.- *Del comerç de pesca salada a Catalunya*, a "Penell" (Reus), 2(1985) pp 44-45.

22.- *Constitutiones Synodales*, Barcelona 1704, ff.198-201.

Si les tendes de la Conca agafaven el preu de la pesca salada del mercat de Montblanc, és normal que hi acudissin a proveir-hi. Com a prova donarem alguns exemples que hem documentat. El 14 d'abril del 1778 Francesc Iborra Rius, pagès de La Guàrdia dels Prats, per satisfer 34 lliures que devia a Agustí Gay *passats comptes de diferents mercaderies que li havia donat a la seva botiga de pesca salada y diners* li ha de vendre a carta de gràcia un cup de verema²³.

El 17 de gener del 1774 els deutors són Maria Olivé, viuda de Joan Pau Llort, fuster de Vimbodí, i el seu fill Anton Llort, pagès i veí de Montblanc; al mateix Agustí Gay per una suma de 200 lliures, *després de haver passat vuy dia present los comptes dels diners nos havia deixat per aiguardent, lo que havíem pagat a nostro compte y mercaderias de pesca salada havíam pres en vostra botiga al temps teníam la tenda de dita present vila [Vimbodí]*²⁴. Es comprometen a pagar en tres anys pels mesos de novembre. Els dos anys següents trobem altres deutors de forasters a Agustí Gay, però no detallen si les mercaderies són de peix salat, per la qual cosa ens abstenim del seu comentari.

Queda clar que molts conquecs acudien a les botigues de la vila ducal a la recerca del peix salat, i alguns potser el revenien a les seves poblacions respectives; altres cops era el mateix subministrador de Montblanc qui obtenia l'arrendament municipal d'alguna localitat²⁵.

L'existència d'aquests contractes firmats davant notari ens fan adonar del costum de fiar, és a dir, d'entregar mercaderies a compte, fet que comportava la creació d'enllaços entre els comerciants. El revenedor local podia agafar peix a un comerciant de Montblanc, el qual també l'havia pres d'aquesta forma a un de Reus o de la costa tarragonina. L'incompliment de la paga per part d'un membre de la cadena podia tenir conseqüències llunyanes, arribant a l'endeutament o embarg de les propietats.

Fet aquest incís i tornant al boter Agustí Gay, veiem que no només deixa pesqueria a gent de fora, sinó també a montblanquins. El 31 de desembre del 1776 en tenim un exemple: Francesc Rosselló Domènech, pagès de la vila, per a pagar al referit boter 125 lliures corresponents al valor de diversos peixos salats que li subministrà de la seva botiga i atendre altres necessitats, li ven a carta de gràcia una peça de vinya i oliveres d'1,5 jornals a la partida de Coll de la Noguera. Aquest terreny l'adquirí en part per permuta i en part

23.- Arxiu Històric de Tarragona (AHT), Notaria de Montblanc (NM), n.3647, ff.143-144.

24.- AHT NM n.3643, ff.50-v-51v.

25.- Sobre l'àrea d'influència de Montblanc, us remetem al nostre article: *Una estimació quantitativa de les àrees de mercat al segle XVIII: el fluxe notarial (el cas de la Conca de Barberà)*, a "Segon Congrés d'Història Moderna de Catalunya", Barcelona 1988, I vol., pp.557-572.

per compra el 1775 al mestre de cases Manuel Anglès, de la qual encara li devia 50 ll.²⁶.

Un Francesc Rosselló -suposem el mateix- el 1775 participarà amb l'Agustí Gay i altres en la concessió municipal del dret de venda de la pesca salada. Potser degut a la possibilitat de tenir dues tendes obertes (el funcionament de cada cuna era independent). Igualment tenim notícies de diversos préstecs més d'Agustí Gay pels articles del seu comerç.

Aquest mercaders actuaven en certa manera com un banc creditici a petita escala, degut a la concentració d'ingressos dels pagesos en les collites, bona part de la resta de l'any feien ús del fiar, i molts s'endarrerien en el pagament. Aquesta circumstància era aprofitada pels acreedors per aconseguir terres o cases en semi-propietat, a carta de gràcia, a l'espera que un altre demanda de diners o aliments li permetés l'absoluta propietat a molt baix preu.

Una llei no observada: la llibertat de venda

El 20 de febrer del 1783, el rei concedeix la llibertat absoluta de tots els arbitris i «gabelas» municipals pels peixos frescs, secs i salats del regne²⁷. Tot i aquest atorgament, en els anys successius la venda privativa de la pesca salada la continuà lliurant l'ajuntament, sense atendre a la normativa vigent. En canvi, no succeí el mateix a Santa Coloma de Queralt, on s'entaularà un plet.

L'any 1784, els regidors d'aquesta vila comtal, canvien les condicions de la taba d'arrendament del dret de pesca salada, oli i altres mercaderies²⁸: es dictamina la facultat privativa de venda únicament a l'arrendatari, el qual podia permetre a canvi d'un tant per lliura la venda a tercers, amb una multa a qui no ho complís de 3 lliures si era de dia i el doble de nit, a més a més de l'embargament del gènere. Igualment s'impedia en els dies de fira i mercat que els veïns en poguessin despatxar, malgrat pagar els 6 diners per rova de la cosa venuda, deixant als forasters la possibilitat de fer-ho *lo mismo se practica en otras muchas villas y lugares de este Principado con la mira que en semejantes días queda bien servido el público y las gentes que acuden en ellas*.

Anteriorment, qualsevol colomí podia tenir, en la seva botiga o tenda, els mateixos productes que l'arrendatari de la pesca salada (bàsicament peix salat, oli, sabó, fesols, arròs, espècies, cansalada i altres). A canvi, els

26.- AHT NM n.3646, ff.13v-14v.

27.- E.MORERA: *Tarragona Cristiana*, vol.V, p.170.

28.- AHT N Santa Coloma de Queralt caixa 481, ff.10-11.

venedors havien de declarar a l'Ajuntament sobre l'afer, el qual donava el vist-i-plau de la qualitat i precisava el preu de venda. L'arrendatari rebia uns diners de compensació:

-quintar bacallà 8 d.	-quintar sabó 8 d.
- “ tonyina 8 d.	- “ figues 4 d.
- “ sorra 10 s.	- “ pinyons 4 d.
- “ congre 12 s.	- “ formatge 4 d.
-miler arengades 3 s.	- “ candeles seu 8 d.
-un cortà oli 1 s.	

El 21 de febrer de 1784, la contaduria de propis i arbitris sita a Barcelona, emet un informe a l'Ajuntament de Santa Coloma, observant que quan aquest concedí l'arrendament de la pesca salada, no va contemplar la Reial Cèdula ja esmentada del 1783. Es creu amb justícia que s'esmeni a l'arrendatari el mal que se li féu²⁹. El batlle es troba en la situació de donar la raó a dos pagesos, Joan Vives i Vicent Comte, als quals no els hi podia imposar cap multa. La solució als pactes de la taba fou la de cancel·lar l'anterior i redactar-ne una de nova pel mig any que faltava, deixant ben clara l'exclusió de la privativa *de la pesca salada y dolça, por darla libre su Magestad en toda gavela y derechos*³⁰.

Tornant a Montblanc, la sèrie de la pesca salada és ininterrompuda, sense variar les clàusules després del 1783. Potser per desconeixement o per interessos de determinats comerciants montblanquins. Recordem que a Santa Coloma es posa en pràctica gràcies a les queixes d'uns venedors.

Els arrendataris

Durant tot el període participen en aquest negoci un total de vint-i-tres persones, de les quals cinc intervindran una sola vegada i única en tots els arrendaments públics, els quals ho fan en concepte de principal (excepte un).

Seguint aquest ordre de menor a major participació, segueixen els qui únicament participen un cop, però que han pres part en d'altres subhastes municipals: hi ha tres principals i nou fiances, que sumats als anteriors donen set principals i deu fiances, un 65% de les persones que hi participen.

Ens sembla interessar comentar algun cas d'aquest darrer grup. Entre els pagesos trobem a Josep Boada, menor, que el mateix any 1779 intervenia en l'arrendament de «les valls», i en anys no llunyans en els delmes, les quarteres i els fems - sis arrendaments-. Josep Rosselló, menor, qui el 1780,

29.- Ibídem ff.11-12.

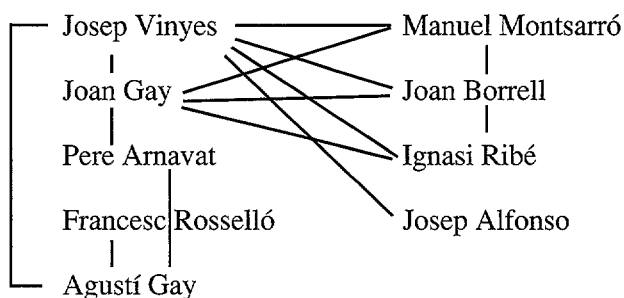
30.- Ibídem ff.13-14.

juntament amb la pesca salada obté l'oli, amb el seu pare i un altre pagès. Joan Llobet i Francesc Sans, els quals actuen com a socis en moltes ocasions i en altres arrendaments: el 1773 agafen la venda privativa de l'oli, el pa i la pesca salada. Josep Alujas, el qual el 1779 a més de la pesca salada, té juntament amb els Gay «els valls» i la venda a la menuda de l'aiguardent. Finalment tenim Josep Folch. Entre altres professions segueixen un adroguer -Medí Palet-, un comerciant -Jacint Vinyes-, un teixidor de lli -Anton Montsarró, menor- i un manescal -Francesc González-.

Els «grossos» ens són ja coneguts: Joan Borrell, negociant o *tendero de pescas* (4 vegades arrendatari(A) i 10 cops com a fiança (F)); Ignasi Ribé, comerciant o *tendero de pescas* (3A i 9 F); Joan Gay, negociant (2A i 5F); Josep Vinyes, tender (5A i 2F); Agustí Gay, tender o boter (7F); Josep Alfonso, menor, comerciant (5F); Manuel Montsarró, pagès (1A i 2F); i Pere Arnavat, sabater (2F).

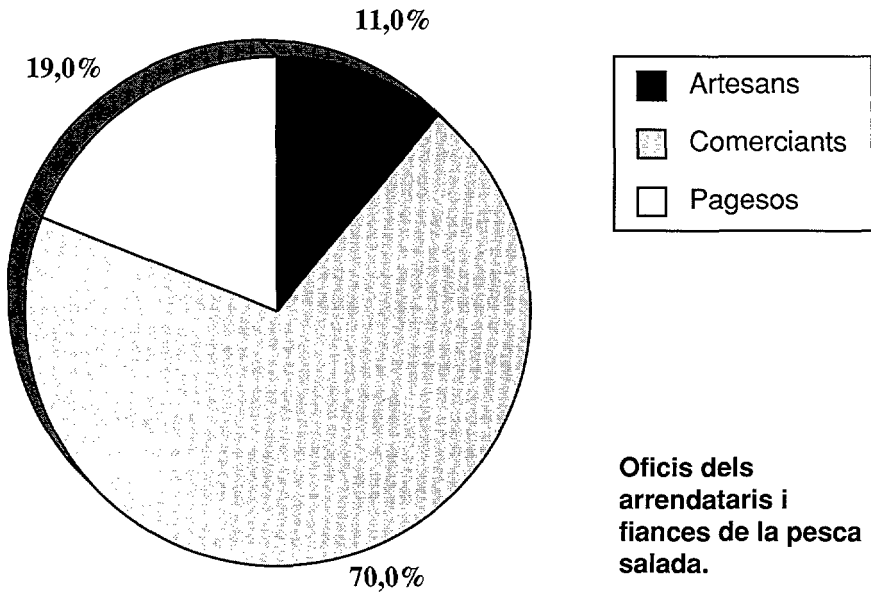
La nomenclatura varia segons l'any, però es tracta sens dubte de les mateixes persones.

No actuaven de forma individual, sinó que s'agrupaven entre ells per tal d'obtenir els arrendaments. Les relacions entre els principals interventors són:

El que té més vincles és Josep Vinyes, alias «Fonoll», qui podríem dir s'especialitza fins el 1777 en aquest arrendament, el qual obté juntament amb l'oli, participant-hi també anys més tard (1782) i en d'altres arrendaments: venda de pa -dos cops- i carn -un cop-. Joan Gay, el fill d'Agustí Gay, continua el 1779, 1782-84, 1786-88, tenint a la vegada la venda de l'oli i d'altres. Com a fet curiós destaca que mai no el trobem associat amb el seu pare.

Ignasi Ribé i Joan Borrell són la continuació de l'especialització del mencionat Vinyes, ambdós l'obtindran de forma compartida nou anys -1784, 1786-91, 1793; el segon i amb altres persones el posseirà el 1782. Aquest fet ens explica perquè se'l coneix com a *tendero de pescas* o tender. Excepcionalment, dos anys, prendran part en la venda de l'oli (1787 i 1793).

Josep Alfonso, menor, l'obté cinc vegades (1171-72, 1774 i 1776-77), totes elles actuant d'avalador de Josep Vinyes. Agustí Gay, boter, que aquí apareix com a tender o comerciant, ens surt sempre com a fermença de Josep Vinyes i dels Rosselló (Francesc i Josep). La unió dels seus companys és aprofitada per concórrer i guanyar altres encants públics.

Subministrament del peix

Aquest aliment s'obté de la mar, i per tant caldrà comprar-lo a la costa, és un producte d'importació. A través de l'anàlisi dels productes descarregats al port de Salou a finals del s.XVIII, realitzat per Josep Morell, veiem que en la distribució de mercaderies dins del primer grup -productes primaris o de consum immediat- després del cereals i derivats (23,33%) segueix a poca distància el peix en general (20,21%)³¹. Les 784 expedicions de peix es reparteixen de la següent manera: 56% de sardina, 38% de tonyina, 5% de bacallà i la resta (1%) de diferents espècies marines.

Morell ens informa a més de la procedència de 722 partides la majoria de les quals originàries de ports del Mediterrani, i alguns de l'Atlàntic. La presència de peix estranger és insignificant -un 3,82% de Sardenya i sud de Portugal-, essent la majoria enviat des de la costa valenciana -83%, amb un

31.- *El port de Salou en el segle XVIII*, Tarragona 1986, pp.208- 211.

clar predomini de València capital, Alacant, Dènia, Morvedre i Vinarós-, seguida de l'andalusa -9%, amb Ayamonte, Conil de la Frontera i Màlaga-, i finalment la murciana -4%, amb Cartagena³².

Reus se'ns presenta com un important centre redistribuidor de les mercaderies desembarcades a Salou i amb destí a les terres de l'interior, com el regne d'Aragó, l'Urgell, les Garrigues i el mateix Camp, els quals hi acudeixen per a comprar entre altres peix salat, a canvi de productes agraris (oli, gra, aiguardent,...)³³.

Una dificultat important eren les elevades despeses del transport, així el 1800 uns comerciants reusencs renuncien a una venda de peix a Cervera per aquest motiu (*estos peus que ens suposen que valen per roba de pors no convé*)³⁴.

Documentalment hem comprovat aquesta aflluència a Reus, especialment a través dels debitoris. El 27 d'octubre del 1783 Bernat Martí, mestre de cases de l'Aleixar, confessa deure a Antoni Clariano, mestre major de l'art de la seda resident a Reus, 120 lliures 12 sous 6 diners a compliment dels articles de pesca salada que fins aquella data prengué del seu magatzem³⁵. Tenim altres referències en els manuals notariais de Montblanc, quan el 6 d'agost del 1776 un pagès de Solivella, Miquel Negret s'obliga a pagar part d'un dèbit que un altre pagès del mateix lloc, Jaume Iglésies, feia a Pere Mestre, camperol de Riudecols. La quantitat que avança el solivellenc és de 67 lliures 10 sous, la meitat exacto de lliures que devia l'Iglésies al Mestre per motiu d'una venda de bacallà del 15 de març del 1772³⁶.

Si ens fixem amb els arrendataris de la pesca salada a Montblanc, palesem altres llocs de provisió que no són l'actual capital del baix Camp. Ens referim bàsicament a Torredembarra i Altafulla. El 4 de gener de 1770 Anton Llaurador, sabater, i Mateu Gasull, alguatzil, de Montblanc, s'obliguen a pagar a un comerciant de Torredembarra, Esteve Roig, 124 lliures 10 sous en concepte de diferents partides de bacallà i tonyina³⁷. Gairebé un mes abans aquest mateix Roig és acreedor d'un boter de l'Espluga de Francolí Pere Joan Vidal, de 60 lliures 10 sous en virtut d'un val que li signà més 4 lliures 10 sous per les despeses de la cúria del batlle de la vila pel seu cobrament, Per liquidar el deute, l'espluguí ha de vendre a carta de gràcia un jornal de terra plantada de vinya per 65 lliures³⁸.

32.- Ibídem pp.215-217.

33.- J.ANDREU: op.cit., pp.41-43.

34.- P.ANGUERA: op.cit., p.37.

35.- AHT N Reus n.5135, ff.153v-154.

36.- AHT NM n.3645, ff.296-296v.

37.- AHT Registre Hipoteques de Montblanc (RHM) n.5[1770], ff.16v-17. Notari de Torredembarra Jeroni Cabanyes, 4-I-1770.

38.- AHT RHM n.5[1770], ff.25v-26. L'escriptura original quedà enregistrada el 30 de novembre del 1769 al notari Josep Cabeça Font, que exercia a l'Espluga en aquells anys. Els seus manuals no es

El cas més important serà el de Josep Vinyes i la seva muller Maria Folch, els quals des del juliol de 1770 fins l'octubre del 75, acumulen un deute de 6101 lliures 8 sous 7 diners, per compra de bacallà, tonyina i fusta de roure romana als negociants altafullencs Joan Soler Gallart i Joan Soler Soler (oncle i nebot respectivament)³⁹. Per fer front a aquesta elevada xifra han de vendre a carta de gràcia vuit peces de terra, d'una extensió de quasi trenta jornals per valor de 5100 ll. (el 83,6% del deute). Vegem quines són:

—Domini i alou del Monestir de Poblet:

-3,5 j. de vinya i oliveres a la partida Coll de la Noguera -Prenafeta- per 350 lliures. -2,5 j. de vinya, partida les Roquetes -Prenafeta- per 350 lliures.

—Domini i alou del Monestir de Santes Creus:

-2 j. vinya i oliveres partida Calaf -La Guàrdia- per 550 lliures.

—Domini i alou de Rafael de Ribes i Calbet, ciutadà honorat de Barcelona:

-3 j. vinya i oliveres partida La Vall -Vilaverd- per 550 lliures. -3 j. vinya i oliveres partida La Vall -Vilaverd- per 550 lliures. -1 j. terra campa amb aigua partida Vinyols -Montblanc- per 350 lliures. -8 porques de campa amb aigua i un oliver, partida Còrrec d'en Grau -Montblanc- 300 lliures. -13 j. vinya-garriga-roques partida Tossa -Montblanc- per 2100 lliures.

Aquesta transacció no s'efectuarà fins un any i mig després de la firma de l'albarà (24 -X-1775).

Si repassem la llista de concessionaris de la pesca salada de Montblanc ens n'adonem que aquest Josep Vinyes, alias Fonoll, hi participa ininterrompudament des d'almenys 1771 fins el 1777 (data de venda de les propietats); i no tornarà a aparèixer més de tres vegades en arrendaments públics (dues el 1782 i una el 1792). Un altre fet a observar és que des de la firma del debitori, encara té la concessió els dos anys següents i només té com únic avalador Josep Alfonso.

L'any 1775 serà també crític per altres montblanquins que participen en la revenda al detall del peix salat. Francesc Rosselló, el 7 de setembre del 1776 es compromet a pagar a Joan Soler i Gallart, altafullenc ja esmentat, i companyia 778 lliures 2 sous 3 diners per raó de certes partides de bacallà i tonyina que li entregà. El Rosselló que aquí apareix com a negociant, mentre que a la taba ho fa com a moliner, haurà de pagar en dues parts, pel Nadal del 76 i per la Mare de Déu d'Agost del 77⁴⁰.

conserven, per la qual cosa no podem conèixer la naturalesa exacta del motiu del deute, si bé no creiem que s'allunyi gaire de l'anterior exemple.

39.- AHT NM n. 3646, ff.156v-159. 13-III-1777.

40.- AHT NM n.3736, ff.138-138v.

Anton Montsarró, teixidor de lli, el 12 de novembre i el 10 de desembre del 1775, i el 6 de març del 1776 compra a Esteve Roig, menor i negociant de Torredembarra, diverses partides de bacallà per 305 lliures 18 sous, de les quals l'octubre del 1781 li manquen per pagar el 69 % del valor total⁴¹. En aquesta data el montblanquí, ara resident a Tàrrega, per fer front al debitori, la lluitació d'un censal i la satisfacció de determinades pensions i el pagament d'unes despeses de tribunals del seu pare, ha de recórrer a la venda d'un pati i un cup del carrer Solans per 589 lliures 13 sous 4 diners a aquest altafullenc.

Montsarró actua el 1775 com a principal, i presenta com a fiances Josep Vinyes, Francesc Rosselló i Agustí Gay. Gairebé tots s'han endeutat per participar en el negoci, ultra una possible variació de preus, una causa probable del perquè pot ser el donar el gènere a compte, pràctica que sembla molt generalitzada, com ja hem vist en l'apartat de consum al parlar d'Agustí Gay més en detall. Aquest sistema algun cop s'esmenta en les clàusules d'arrendaments municipals⁴².

Curiosament en els debitoris només es parla de bacallà i tonyina, mai de sardines o arengades, però potser sota la denominació d'aquells peixos se n'entregaven d'altres.

El cobrament dels deutes per part dels comerciants d'Altafulla o Torredembarra s'efectua de dos a sis anys després de l'entrega de les mercaderies, això implica una pèrdua pels venedors, de la qual se'n podran refer *a posteriori* amb el bescanvi de terres, generalment a carta de gràcia, una transacció de la qual resultarà beneficiat.

A Reus, entre els deu comerciants de pesca salada, hi trobem l'últim quart del segle XVIII a Josep Ortega⁴³, personatge que participa junt amb Josep Alfonso en múltiples arrendaments de delmes d'arreu del Principat i Aragó. La possibilitat que el comerciant reusenc subministrés peix a l'Alfonso els anys 1771, 1772, 1774, 1776-1777, anys en què actua d'avalador a Montblanc en els arrendaments, no la descartem. Tampoc refusem la hipòtesi que en Josep Ortega o d'altres reusencs proveïssin a altres montblanquins, a vegades els documents no són del tot explícits: el 24 d'abril de 1780, Agustí Gay i la seva muller Teresa Vilella, per fer front a 500 lliures que el tal Ortega els deixà sense interès li traspassen un censal d'igual quantitat que feien Aman i Joan Borràs, pare i fill de la vila de Montblanc⁴⁴.

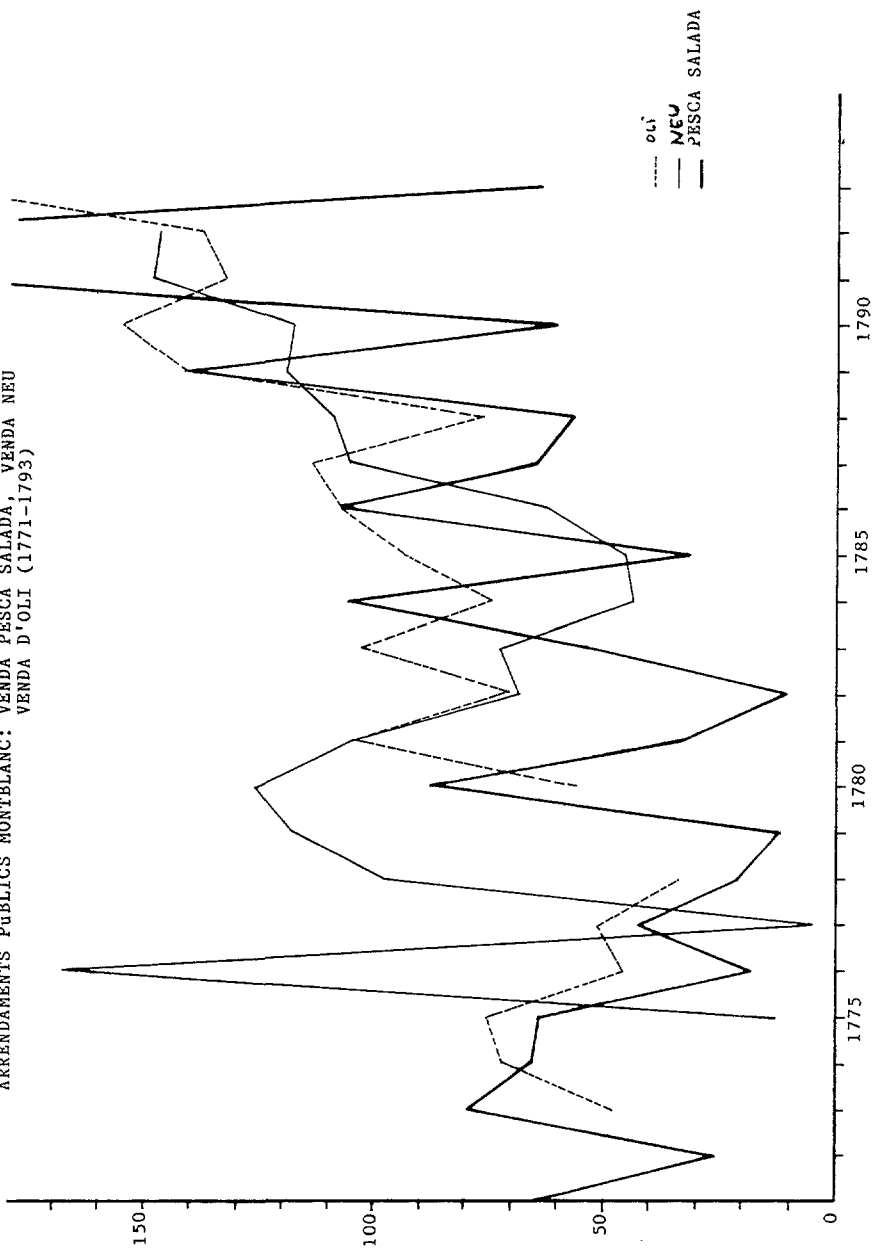
41.- AHT NM n.3650, ff.346-347v.

42.- Així ho constatem a Blancafort el 1799 en l'arrendament de la tenda i taverna del Comú. J.RECASENS: op.cit., p.154.

43.- J.ANDREU: op.cit., p.43.

44.- AHT NM n.3594, ff.45v-47.

ARRENDAMENTS PÚBLICS MONTBLANC: VENDA PESCA SALADA, VENDA NEU
 VENDA D'OLI (1771-1793)

El deute pot ser motivat tant per un préstec en diners com en gènere, en el nostre cas de peix. El cert és que trobem Agustí Gay com a avalador de l'arrendament de la pesca salada diversos anys (1771, 1772, 1774, 1781 i 1785), els tres primers associat amb Josep Alfonso, menor.

L'ARRENDAMENT DE LA VENDA DE L'OLI

La venda de l'oli al detall era una altra de les privatives de l'Ajuntament de Montblanc, dret que arrendava constituint així un altre ingrès per a les arques municipals.

Condicions

Els concessionaris havien de *donar bona servitud d'oli, a coneguda dels senyors regidors, tant als naturals y habitants de la present vila, com als forasters*, els quals només en podien vendre a partir de mig cortà per amunt. Aquest fet en períodes anteriors comportava una certa pressió impositiva: l'arrendatari, en ostentar el dret, cobraria dels no residents a Montblanc 2 diners per cortà (tan si compraven com venien)⁴⁵, xifra que a començaments del segle XVIII, concretament el 1713, era molt més superior, 6 diners⁴⁶. En aquesta data les transaccions que tenien lloc amb el producte de les olives collides en els termes veïns de la Guàrdia dels Prats i l'Espluga, i moltes en el terme de Montblanc, no pagaven res⁴⁷.

El control de les vendes d'oli s'exercia mitjançant la possessió de les mesures oficials. Per la venda a la menuda existien les mides de 2 diners, 1 diner o inferior (en aquests cas seria molta). Algun cop la taba, a més del preu, establia la donació d'una mesura d'aram⁴⁸.

Qualsevol contravenció era penalitzada amb una sanció econòmica, la mala previsió o preu de l'arrendatari es castigava per 5 sous cada vegada; la venda ile gal, si es provava, 3 lliures (tant a la menuda com al major), preus que no variaren en tota la centúria set-centista.

Pel benefici propi li era permès incrementar en 3 sous per cortà d'oli el preu assolit a la plaça. La revisió del preu i la qualitat la portava a terme el regidor de setmana, funció que el 1716 realitzava el mustassaf.

La durada de l'arrendament en l'últim quart del segle XVIII era anual, però en la seva primera meitat hem trobat exemples d'un major abast temporal (tres anys).

45.- APM n.50[1753], ff.68v-90.

46.- APM n.19[1713], ff.14-15v.

47.- *Ibidem*.

48.- AHT NM n.3675, ff.19-21. 2-I-1778. Es tracta de mig cortà.

Respecte al pagament, prèvia satisfacció del salari del notari, corredor i paper segellat; el preu acordat havia de ser entregat en tres terminis. El 1713 l'acord pactat era de pagar-ho cada cap de mes. En aquest mateix any veiem que l'arrendatari, durant l'espai d'un any es lliurava dels allotjaments i bagatges⁴⁹.

Posteriorment el concessionari no es dispensaria de l'impost del cadastre⁵⁰, com tampoc d'unes quantes lliures de cera, càrregues que almenys a partir de la dècada dels setanta no s'esmenten.

Abans que entrar en el següent comentari de l'arrendament farem incís en dos aspectes que cal ressaltar. El primer d'ell és que en els anys anteriors al 1773, els 1771 i 1772; la venda d'oli a la menuda s'atorga juntament amb l'arrendament de la pesca salada⁵¹.

El segon es refereix a la venda de sabó, almenys abans de 1788 la privativa de subministrament al detall d'aquest producte el tenia els concessionaris de la pesca salada, i després s'atorgaria indisociablement amb l'oli.

Els arrendataris i avaladors

La característica principal dels que intervenen és la participació paral·lela en l'arrendament de la pesca salada. Quatre vegades els arrendataris i fiances coincideixen totalment, en set cops almenys un repeteix.

Els noms més corrents són Josep Vinyes, tender; Joan Gay, comerciant; Macià Montsarró, pagès; Anton Montsarró, negociant-teixidor de lli; i Jacint Vinyes, tender. En menor mesura Josep Alfonso, Agustí Gay, Joan Mogas, Ignasi Riber, comerciants, i Josep Santromà, pagès (aquests cinc darrers actuen únicament com avaladors).

Els més interessats són els comerciants i els pagesos, molts d'ells l'agafaran dos o més anys seguits.

El peix salat i l'oli esdevenen dos productes d'un fort consum popular. Els propietaris de terra tendien a l'autoconsum (sovint plantaven oliveres en els costats de les parcel·les, prop dels marges). La massa de jornalers, menestrals i altres, l'havien de comprar a la botiga, així i tot al trobar-nos en una comarca agrària és possible que es transgredís el monopoli. Els particulars podien adquirir l'oli al veí, a un parent o amic, a canvi de diners, permuta o força de treball.

49.- Vid. nota 46.

50.- Per veure un cas concret, APM n.27, ff.386v-388v.

51.- AHT NM 3670[1771], ff.225-227 i 3671[1772], ff.128v-131.

Copcem un increment paulatí, amb daltabaixos del preu de subhasta, senyal d'una demanda sostinguda, el preu de venda varia segurament a causa de les irregulars collites de l'arbre.

L'ARRENDAMENT DE LA CARNISSERIA

Abast de la carn

En el contracte d'arrendament de la carnisseria s'especificuen clarament totes les classes de carn que s'havien de vendre, principalment moltó, bassiva i cabra, i en cas de no arrendar-se separatament també la venda de porc i de bou.

El concessionari designava els tallers o carnisseres i el pesador, càrrecs que després havia de ratificar l'Ajuntament. El qui matava era el pastor i no el taller, almenys així es manifesta en una declaració jurada del 1756⁵². La forma de mort era el degollament, i per aital efecte l'arrendatari *deurà matar de continuo los millors caps de bestiar que se encontraran al ramat, baix la pena de tres lliuras*⁵³. El taller era el qui despatxava la carn al públic, i no l'arrendatari. Coneixem el nom d'alguns *cortantes* o tallers del segle XVIII, tots ells porten cognoms que no trobem a Montblanc, és a dir, semblen ser de fora. El 1731 ho eren Onofre i Alfons Sánchez, el 1776 Amant Borràs⁵⁴, el 1782 Ramon Pereta⁵⁵, i el 1784 Joan Albaneda⁵⁶, etc.

Com servien al públic, hem pogut constatar un endeutament obligat d'aquest grup: un retard en el pagament dels ingressos. El 1782 Ramon Pereta signa un debitori al comú de 135 lliures 9 sous 2 diners que corresponen al valor de la carn morta des de l'1 de febrer fins el 18 del mateix mes, data de l'escriptura⁵⁷. El compliment té lloc aviat, el dia 23 de febrer ja es cancel·la el deute⁵⁸. Un altre document sobre el mateix assumpte data de l'11 de juliol del 1784, quan Joan Albaneda promet voler pagar a Pere Soler, pagès de Lilla 90 lliures de part de carn que li entregà des de l'1 de gener del 1783 a l'1 de juliol del 1784. Cobrirà el deute en tres terminis (Nadal 1784, Sant Joan i Nadal 1785)⁵⁹.

52.- AHT NM n.3661, ff.279-279v.

53.- AHT NM n.3674, f.1v. Clàusula número 3.

54.- J.M. PORTA, *La vila de Montblanc en el segon quart del segle XVIII. Economia, urbanisme i societat segons la documentació cadastral*, Barcelona 1986, pp.182 i 187.

55.- AHT NM n.3704, ff.65-66v. Aquest cognom el trobem en el 1783- 85 a Valls, en una persona que tracta amb el greix de les carnisseries públiques, i també en individu, de nom Anton, que era corredor del mateix Valls.

56.- AHT NM n.3596, ff.28-29.

57.- *Ibidem* nota 55.

58.- Vid. nota 55, ff.66v-67v.

59.- Vid. nota 56.

La seva consideració social era molt baixa, com es demostra a la Barcelona del segle XVIII⁶⁰ (a Montblanc ens ho insinua que no surten gairebé mai als protocols notariais). A Montblanc el número estipulat eren dos, un encarregat de la taula del moltó i l'altra de la bassiva i la cabra.

Era multat treure fora del terme el bestiar destinat a la carnisseria per a vendre'l; i a l'inrevés, cap foraster no podia comerciar dins la vila carn de cap tipus.

Unicament es permetia als naturals o habitants de la vila vendre carn a la menuda quan algun animal particular s'hagués trencat la cama o altre *infortuni*. En tal cas el propietari havia de donar avís als regidors, en primer lloc, perquè l'inspeccionessin i veure si *és de bona qualitat y que ni puga danyar o ocasionar dany algun als que ne compraran*. L'advertència deu fer referència a casos anteriors: la mort podia venir per enfermetat i afectar al consumidor.

Tipus de carn

Moltó.

El moltó era el mascle castrat de l'ovella. En la taba de 1723 s'especifica que ha de ser *tersat*, no *primal*, i segarrenç, no muntanyès ni aragonès ni d'Urgell⁶¹. En la de 1785 igualment s'esmenta la categoria de *terçats o quartats y segarrenchs*, sense cap de *gollut*⁶².

Sobre la qualitat de la procedència tenim el testimoni de Pau Nadal, pagès de Vimbodí, majoral de ramats de Poblet, i Salvador Beliu, blanquer de Montblanc; els quals afirmen que *el carnero blanco criado en el Urgel es tan bueno como el carnero segarrench y según del término que es ahún mejor, por quanto aquel no se siente a las rovanisas porque la hierba de Urgel es mejor y el segarrench se siente a las rovanisas según el término que es, de tal manera que en el verano no se puede comer*⁶³. Malgrat tot, la idea que el de l'Urgell era igual o més bo no feu variar les tabes posteriors.

El moltó era l'únic tipus de carn que es podia subministrar en Quaresma. Era la més apreciada i per tant la més cara, arribant a valer el doble que la cabra i el bou per lliura.

Ovella.

L'ovella seguia el moltó. A Reus en el primer quart de segle i en relació al consum d'ambdues carns, la d'ovella representa un 33%; però en l'últim

60.- Per una ampliació del tema, vegeu G.MORA-M.PAYES: *Notes sobre l'administració de la carn a la Barcelona del s.XVIII*, a "Actes I Congrés d'Història Moderna de Catalunya", pp. 622-623. Hi confluen diversos factors, algun dels quals eren els fraus comesos pels tallants.

61.- APM n.27, ff.231v-236.

62.- AHT NM n.3707, ff.25v-30.

63.- AHT NM n.3663, ff.53-53v.

quart de la mateixa centúria havia baixat a un 18%⁶⁴.

Cabrum.

Era obligat vendre carn de cabra des de mig mes de maig fins Sant Andreu -30 de novembre-. L'any 1723 no s'esmenten cabres, sortint a la taba el crestó o crestat -el béc castrat-. Aquests tipus de carn no els trobem ni a Barcelona, ni a Reus ni a Lleida.

Ambdues composen l'anomenat bestiar de pèl. El 1731 era bastant nombrós: es declararen 5 ramats amb un muntant de 345 caps (un 33% respecte el total d'oví i cabrum)⁶⁵. A Tortosa del 1800 al 1810 un 15% dels ramats que pasturaven sota la jurisdicció marítima era d'aquest tipus⁶⁶.

Les cabres tenien bàsicament dos aprofitaments: la carn i la llet (sense oblidar els fems i la pell). La carn s'havia de vendre en una taula separada de la de moltó, i l'època de venda -ja hem vist que era del maig al novembre- correspon al cicle reproductor de l'animal, però tot i així eren sacrificades.

En una declaració davant notari, el 1756, tres pastors de Montblanc Pau Ribé (60 anys), Joan Escoté (54 anys) i Josep Pena (30 anys), sostenen que la carn de cabres prenyades és bona, i les que es maten si es deixessin viure *infalliblement moririan y juntamente los cabritos por ser ya viejas y no tener fuerza para criar*⁶⁷. En el contracte de 1789 s'especifica que no podrà tenir en el ramat, ni matar cap *cabra roñosa*⁶⁸.

L'abast de la llet es feia coincidir amb l'alletament dels cabrits, essent el període establert i obligatori des de l'1 de maig fins el 24 de juny, amb un potencial de quaranta cabres. Aquest servei estava destinat principalment als malalts. El metge podia permetre a determinades famílies el tenir una o dues cabres per ús de llet (els animals es podien guardar dins les cases). S'associa, doncs la llet de cabra a un remei o tractament curatiu.

El preu de la llet era dictat pels regidors: el 1777 la cortilla es venia a 1 sou 4 diners, el 1785 havia augmentat 2 diners L'havia de tenir a punt a primera hora del dia, a les cinc del matí -hora solar-.

Vacú.

La venda de carn de bou, vedella i porc constituïa un altre arrendament públic. En cas de no subhastar-se, havien de donar-ne determinades quantitats entre maig i agost. En les celebracions dels barris no hi faltava a les taules de les cases que no podien pagar la vedella. L'animal el compraven els procuradors dels barris, esdevenint la seva venda un ingrés més per cobrir les despeses de les festes. Durant aquests dies l'arrendatari no n'havia de sacrificar cap, aquest

64.- J. ANDREU: op.cit., pp.68-70.

65.- J.M. PORTA: op.cit., pp.60-61.

66.- J.S. VENTURA BENAIGES: *El pasturatge a la província marítima de Tortosa*, a "Quaderns d'Història Contemporània", p. 42.

67.- AHT NM n.3661, ff.275-275v.

68.- APM n.50, ff.55-61v.

només s'emportava la taxa de 6 diners per cada lliura carnissera que la vedella pesés més a partir de 60 lliures.

Porcí.

En la taba del 1723 localitzem l'obligació de matar des de Tots Sants fins a Carnestoltes (l'època més freda de l'any) un porc cada setmana d'un pes mínim de 50 lliures, amb l'obligació de vendre'l al mateix preu que la bassiva o el crestó. Passada l'abstinència era l'obtentor de la pesca salada qui podia subministrar cansalada.

En l'últim quart de segle la situació és semblant, però aquesta clàusula s'aplica sempre i quan no existeix arrendatari de la venda del porc a la menuda. S'amplia una mica el període de venda, abastant des de sant Miquel -29 de setembre- fins a Carnestoltes; i el número de caps, en lloc de degollar-ne un cada setmana se n'han de matar dos d'un pes mínim de 60 lliures cadascun. No ha de ser més car que el moltó.

Un element molt preuat és el sagí, la venda del qual havia de fer-se al detall al mateix preu que la carn. Un dels seus destins era pels blanquers, els quals per necessitat en podien comprar fora.

Existia llibertat de venda d'embotits -botifarres i llangonisses- els quals podien oferir-se tant en els mercats i fires com en la resta de dies. Això ens ha de fer pensar en la cria de porcs a les cases pel consum propi i pel comerç.

Fixem-nos que el subministrament de carn de cabra acaba el setembre, just quan comença el de porc, que finalitza gairebé a l'inici de la venda de l'altra. Totes dues classes de carn són vastes i de menor preu, destinades a les capes més baixes de la societat.

Animals salvatges.

Quan es parla de l'alimentació en el medi rural no es té en consideració, tot sovint, de la cacera. La proximitat dels boscos afavoria aquesta pràctica⁶⁹. En relació a la carnisseria disposem de poques dades, més aviat la fauna existent la componen petits animals (conills, llebres, esquirols, perdius,...), sense descartar els cèrvols i porcs senglars.

Un exemple el trobem en el segle XVII, quan la Confraria dels Pobres de Nostre Senyor Jesucrist, cobra una taxa sobre la venda a la carnisseria d'un *porch fer*⁷⁰. A començaments del XVIII tothom podia vendre *carn silvestre* a canvi de satisfer a l'arrendatari 4 diners per lliura carnissera⁷¹.

Tot i no conèixer la veritable incidència dels animals aconseguits al bosc, hem de tenir present aquesta possibilitat d'abastar-se de carn fora dels canals públics.

69.- Sobre els recursos forestals podeu consultar el llibre de J.M.T.GRAU-R.PUIG : *L'aprofitament del bosc a l'època moderna (la Conca de Barberà, s.XVIII)*, Rafael Dalmau, Barcelona 1990.

70.- J. Nogués, *Notícies de la confraria de Pobres de Jesucrist* (1768). Manuscrit APM f.185.

71.- APM n.27, ff.231v-236.

El vedat: la reserva de les pastures

Si l'arrendatari havia de subministrar carn tot l'any als habitants de la vila de Montblanc i terme, havia de disposar de ramats, els quals comprava fora vila, però que havia de mantenir durant un temps: es feia indispensable l'existència d'unes pastures permanents, les quals es reservaven exclusivament a ells. Aquest espai restringit era l'anomenat «vedat». Els contractes en parlen tot sovint, però no el delimiten, per a conèixer-lo amb exactitud hem de recórrer a una altra font d'informació, les ordinacions⁷². Per deixar-ho més clar transcrivim en nota la divisió⁷³.

Dins d'aquest terreny a començaments del segle XVIII hi podien pèixer 500 caps de bestiar de llana⁷⁴, xifra que havia quedat reduïda el 1777 a 400 caps⁷⁵ (un 20% menys). Contràriament els animals de pell que pasturaven fora el vedat (no es podien barrejar amb els de llana) en les muntanyes i garriga, passaren de 200 a 250 caps en el mateix període⁷⁶.

A Conesa, el número màxim de caps de bestiar per a pasturar en el vedat entre el 1751 i el 1815 disminuï en un 25%⁷⁷. En aquesta època el volum de la població humana augmentà, és a dir, que en teoria el consum també hauria de créixer, encara que variessin els hàbits⁷⁸. Un altre factor que podria explicar aquesta disminució seria l'expansió dels conreus. Vegem en el mateix sentit les condicions de sembrar en les terres compreses dins el vedat el 1777: *serà de la facultat dels naturals y habitants de la present vila y son terme que tindrà lo tot o la major part de la meitat dins los límits del vedat a senyalar dins lo mateix sols una quartera de cultia per cada vint ne tindrà de sembradura y igual porció tots aquells que tindran las heretats o la major part de ellas fora de dit vedat y si lo contrari faran serà facultatiu a qualsevol bestiar entrar a pèixer ditas cultias tant grosos com menuts o bé per bestiar de altre com millor hi apareixerà, en las cultias no podrà entrar lo arrendatari en pena de tres lliuras⁷⁹*. Aquest pacte es detalla també i amb més

72.- J.M. PORTA, *Ordinacions municipals de Montblanc de principis del segle XVIII*, a "I Jornades sobre Ordinacions Municipals i Baronals a Catalunya (ss.XII-XIX)". A partir d'ara sempre que parlem de les ordinacions ens basarem en la transcripció que féu l'historiador montblanquí.

73.- Ordinació III, J.M. PORTA, op. cit., p. 33.

74.- APM n.27, ff.231v-236.

75.- AHT NM n.3674, f.3, clàusula n.15

76.- *Ibidem* notes 74 i 75.

77.- J.M.T.GRAU-R.PUIG: «Aspectes socio-econòmics de Conesa en l'època moderna (s.XVIII)», p.214.

78.- A Reus, en la segona meitat del segle XVIII s'observa una estabilitat del preu de la carn de vacú, essent més baix que la de corder i porc. Malgrat tot no es diposa de dades sobre el percentatge de consum de vacú respecte l'oví. Veure J.ANDREU: *Població i vida quotidiana a Reus durant la crisi de l'Antic Règim*, Reus 1986, pp. 67-79.

79.- Vid. nota 75, clàusula 18, f.3v.

precisió a l'ordinació número setanta-quatre de Montblanc: s'hi relata la proporció de cultiu de dos de cada vint jornals (10% de la terra), lloc on el bestiar no podia entrar durant vuit mesos (20 de setembre al 15 de maig); porció que significava una reserva d'herba per al propietari.

La sembradura podia practicar-se en règim de guaret, o bé intercalant la plantació de lleguminoses. Dins del vedat s'hi comprenien part de les riberes dels rius Francolí i Anguera.

No obstant, l'extensió no cultivada el 1731 era molt elevada: 61,72% del terme, de la qual un 75% era erm, un 12% bosc i la resta roques, sumant en total 2189 jornals⁸⁰. Segons la declaració de bestiar oví i cabrum del cadastre tocaria per cada animal uns 2 jornals de pastura (cal indicar com l'acció depredadora de les cabres és major que la de les ovelles). La presència de guarets la confirma el punt quinzè de l'any 1773⁸¹, en prohibir després de ploure que el bestiar entrés en «guarets en pols o conreus» fins passats tres dies.

Pel control de cada ramat es necessitaven un pastor i un rabadà, els quals encaminarien i vigilarien de prop els animals. Es deixava tenir durant tot el temps que les cabres feien llet un màxim de quaranta caps (del primer de maig a finals de juny).

En l'aspecte de prohibicions podem separar-les per cada collectiu. L'arrendatari tenia interdit entrar en els oliverars des de Tots Sants fins el final de l'arrendament (es ratificava també amb l'ordinació número seixanta-u) i en els mallols els tres primers anys de plantació (vegi's ordinació seixanta-dos). La resta de veïns no podien penetrar en el vedat amb els seus animals, a excepció de les *cultias* i dels animals de tir, únicament quan llaurin. És important la denominació d'aquests darrers: el 1777 es parla de *los parells llauradors*⁸², i el 1723 es diferencia entre bestiar de civada (mular) i els bous⁸³.

La restricció pels forasters és major, al no deixar-los entrar a pasturar enlloc del terme, ni tan sols per trànsit.

El plet amb la Comunitat de Preveres

A finals del segle XVII, concretament el 24 d'abril del 1685, la universitat de Montblanc signà una concòrdia amb la Comunitat de preveres de la mateixa vila perquè aquesta s'abstingués de posar una carnisseria, a canvi

80.- J.M. PORTA: *La vila de Montblanc*, p. 155.

81.- Ibídem nota 75 f.3v.

82.- AHT NM n.3674, f.4v, clàusula 19.

83.- Ibídem nota 74.

el comú s'obligava a pagar anualment 36 lliures 10 sous, quantitat que requeia sobre l'arrendatari de les carns⁸⁴.

En la qüestió de la carn els religiosos tenien una sèrie d'avantatges, com la facultat de tenir carnisseria pròpia, així ho trobem a Barcelona⁸⁵ i Tarragona⁸⁶, ciutat on el capítol de canonges tenia una carnisseria. A Tarragona, abans del 1782 estava composta d'un piló on es venia moltó, i aquest any hi incorporen un altre piló, diferenciant dues qualitats de carn *carnero negro* i *carnero blanco*; el fet provoca el rebuig i protesta de les autoritats municipals que veuen en el fet l'intent de tenir dues carnisseries enlloc d'una. La junta de propis i arbitris tarragonina adreça per aquest motiu una carta als canonges que enregistra notarialment⁸⁷ i on argumenta que el subministrament és privat i no públic, i en el segon piló hauran de matar més animals que no pas necessitin veritablement, afavorint la venda a seglars.

Es derivaria una competència amb la carnisseria pública -segurament el preu que oferien els canonges era inferior-. El final de la missiva és eloqüent y *finalmente siendo aquel hecho como es novedad, a fin de que no se pueda alegar en lo successivo, como acto posesorio...requiere e interpe-lla por quantas vezes sea necessario a dicho Muy il.lustre Cabildo y a sus ilustres síndicos, a nombre de este, que retire o haga retirar el nuevo pilón y la venta en él de carnero blanco*⁸⁸.

A Montblanc, el dia 5 de novembre de 1788, l'Ajuntament comunica a la Comunitat de preveres la decisió presa el primer dia del mateix mes de no continuar pagant les 36 lliures 10 sous entre altres coses perquè *una de las principales obligaciones del Ayuntamiento es atender al mayor beneficio de los caudales de los particulares. Y considerando su menos gravoso al común o a los caudales de sus propios el que vuestra Reverendísima use del derecho, facultad si le compete de tener carnicerías en esta villa*⁸⁹. Amb aquesta resolució l'arrendatari es lliuraria d'una càrrega bastant onerosa.

Els preveres abans de prendre cap decisió demanen a l'arxiver que exposi els documents que es conservin sobre l'assumpte. L'11 de novembre els hi porta la concòrdia i l'ordre de la Reial Audiència perquè fos observada i els decrets de l'Intendent comunicant el pagament de l'Ajuntament; la naturalesa d'aquests escrits ens fa pensar en l'existència d'un conflicte anterior.

Els convocats acorden respondre als regidors fonamentant-se en el seu

84.- APM *Llibre capítols* f.154.

85.- G.MORA-M.REYES: op. cit., pp.624-625.

86.- AHT N Tarragona n.369, ff.176-177.

87.- *Ibidem*.

88.- *Ibidem* f.176v.

89.- APM *Llibre capítols* ff.139v-140.

dret⁹⁰. L'Ajuntament els contesta el mes de desembre amb els mateixos termes que la primera carta, i com a resposta els preveres passen tota la paperassa al seu advocat, el doctor Antoni Mestre, perquè emeti el seu pare⁹¹.

En la taba de la carnisseria del 31 de gener del 1789 s'especifica la clàusula que si la Comunitat de preveres tingués facultat de posar una carnisseria de moltó pels eclesiàstics i llurs famílies, l'arrendatari no pagaria les 36,5 lliures; ara bé el contracte deix clar que si no és així les ha de pagar el dia 15 d'agost⁹².

Avançant en els mesos copcem les dificultats per la percepció de la quota, ja que el 23 de març l'Ajuntament *ab motiu de la gran miseria se experimenta en esta vila y de lo preu al que té lo blat, procura recullir un fondo de limosna dels decimadors y otras subjectas, per a aliviar als pobres* s'adreça als preveres de Santa Maria per si volen donar un ajut econòmic, els quals després de l'obligada reunió, decideixen concedir un fons de 60 lliures de caritat, de les quals 23,5 lliures serien en efectiu, i la resta correspondria al dret de les carnisseries d'aquest any. La proposta la fa el Plebà i compta amb la majoria, si bé hi ha qui només volia concedir les 36,5 lliures. S'argumentà a favor de la proposta guanyadora el deute del comú envers l'organista, de 80 lliures⁹³, que amb aquesta donació s'assegurava en certa manera i no provocaria una reacció contrària dels regidors.

Resseguint les actes de la Comunitat, el 5 de novembre del 1789, el Procurador primer Francesc de Foraster, manifesta les dificultats que hi ha per percebre les 36,5 lliures, especialment per la forma de redacció de la taba i l'actitud de l'arrendatari. Davant de les circumstàncies es decideix recórrer novament a l'advocat⁹⁴.

A començament d'octubre de 1790 s'acut al senyor Intendent perquè clarifiqui la situació. Mesos més tard s'entreveu alguna tivantor a causa de la sagristia i el cobrament en les festes de barris⁹⁵.

El final del plet arriba oficialment el 9 de febrer de 1791, quan l'Intendent resol que el municipi ha de continuar pagant les 36,5 lliures, seguint la concòrdia de 1685 i el decret anterior de la Intendència del 14 de maig de 1778. La forma de fer efectius els diners *lo mismo les es que sufran el pago, que obligar al arrendatario a que lo practique de su cuenta, porque en este caso, ofrecerá de menos al común la expresada cantidad, dispongan dichos Ayuntamiento y junta [de propis] que en adelante no se haga mención*

90.- *Ibidem* ff.140-140v.

91.- *Ibidem* f.140v.

92.- APM n.50, ff.55-61v.

93.- APM *Llibre capítols* f.143.

94.- *Ibidem* f.145.

95.- *Ibidem* f.151.

*en la tabba para el arriendo de la carnicería de las referidas 36 libras 10 sueldos*⁹⁶.

L'afer, però, no acaba aquí. El 28 de març del mateix any, l'Ajuntament encara no havia satisfet les despeses del plet -com és llei les paga qui perd-, ni les partides retardades del dret⁹⁷. Un inconvenient pot ser la durada de l'arrendament del 1789 per tres anys i la renúncia entremig del principal a favor d'un tercer, pagès de Lilla.

L'any 1794 el síndic procurador general de Montblanc Pere Alcàntara de Foraster, reclama als tres veïns de La Guàrdia dels Prats, arrendatari i fiances de la carnisseria de la vila, el pagament de la quota a la Comunitat de preveres corresponents a 1792⁹⁸.

Un altre dret sobre la carnisseria

Els ingressos de la Confraria de Pobres de Nostre Senyor Jesucrist de Montblanc, en el segle XVII, provenien en bona part d'una sèrie de drets i prerrogatives sobre el comerç (fires i mercats, peix, carn) i sobre els enterraments, que cobraven a canvi de determinats serveis⁹⁹.

Al llegir les càrregues de l'Ajuntament envers aquesta confraria, almenys des del 1643 surt el pagament anual de 4 lliures 8 sous per un dret sobre les carnisseries *que antigament se cobrava ab diferent modo*¹⁰⁰. Aquesta altra forma era la percepció d'un tant per bèstia morta i pels utensilis de la carnisseria (ganxos, pilons, taules, armari, degollador,...), pel que es desprén de les despeses de les seves reparacions.

La quota de 4 lliures 8 sous l'havia de satisfer l'arrendatari de les carns, tal com així consta en les tabes¹⁰¹. Aquesta tributació desaparegué el 1768, i pocs anys després els regidors anul·laren el cobrament del dret del peix i de les fires.

Aquesta mateixa confraria afirmava tenir la possessió del solar de les carnisseries *tinch algunas notícias que lo soto o solo de las carnicerías de la present vila eran dos casas diruhidas o caigudas que feian 5 sous de censos al benefici y beneficiat sots invocació de Sant Felip y Sant Jaume, y se infereix que la confraria comprà aquest terreno*¹⁰².

96.- Ibídem f.154.

97.- Ibídem f.154v.

98.- AHT N Ulldemolins caixa 20 s.f.

99.- Sobre aquest assumpte podem consultar el manuscrit de 1768 de Josep Nogués: op. cit.; també un petit article de J. SANCHEZ REAL: *El drac de Montblanc. A Bestiari Folklòric Montblanquí. El Drac*, opuscle editat per la revista "Espitllera" el desembre de 1985, s.p.; i el nostre treball *Les confraries de Montblanc durant el primer terç del segle XVIII*, a "Quaderns de Vilaniu" (Valls), 15(1989) pp. 69-80.

100.- J. NOGUES: op.cit., p.133.

101.- Per posar un exemple APM n.27[1723], ff.231v-236.

102.- J. NOGUES: op. cit., p.134.

A la segona meitat de segle XVIII l'Ajuntament en dit lloc hi construí *lo estudi y la casa del mestre de primeras letras*¹⁰³. La no reclamació de la confraria podria ser un oblit, o degut a una mala gestió del seu patrimoni, afavorida per la manca de documents que es cremaren en la guerra dels Segadors.

Els fems dels corrals de la carnisseria

Els fems que produïen els animals destinats a la carn morta, en els corrals, quan no s'arrendava la carnisseria i era gestionada per l'Ajuntament, es subhastaven, igual que les pells.

Entre el 1773-1793 hem localitzat cinc anys de concessió: 1771, 1778, 1780, 1781 i 1782. En tots ells es fa referència als fems produïts pels moltons i bassives, a excepció del 1778, any en què es firma a més un contracte separat pels fems de cabra.

Les condicions eren simples. L'obtentor podia recollir tots els excrements de l'interior del corral, i, a canvi, els empallussaria i pagaria el lloguer de la pleta.

Aquests adobs animals eren més preuats que els d'origen vegetal i eren menys abundants.

Els arrendataris

La característica comuna a la majoria d'arrendataris i fiances és la seva dedicació a la pagesia (un 88% de les ocasions), a més d'un comerciant i d'un sastre. L'altre fet a remarcar és la vinculació en un moment o altre a d'altres arrendaments relacionats -taula de moltó i bou, pells, greix-: dels disset participants, tres repeteixen més d'una vegada (Martí Ollé, Josep Boada i Bonaventura Santromà), dos només els trobem en aquest arrendament, i la resta actuen en diverses subhastes (les «valls i terratges», delmes, etc.).

El 1778 Martí Ollé intervé en l'únic cas d'arrendament de fems de les cabres, juntament amb el de les bassives i moltons.

El preu

El preu de la concessió de fems es manté estable, al voltant de les 50 lliures - tret del primer any documentat, en què es situa a les 87 lliures 10 sous-. La mitjana total és de 56,75 lliures. Els terminis de pagament solen ser dos: un per la Mare de Déu d'Agost i l'altre per Nadal.

La femta de cabra es va pagar menys que la de moltó. El 1778 se li dóna un valor de 32 lliures 8 sous (si multipliquem les 2 lliures 14 sous mensuals).

103.- J.M.T.GRAU-R.PUIG: *Instrucció pública i alfabetització a Montblanc en el segle XVIII, a "Aplec de Treballs"* (Montblanc), 8(1987) pp. 111-141.